

Riitta Jallinoja on osoittanut, että 1960- ja 1970-luvun taitteessa alkanutta jaksoa voidaan perhe-elämän kannalta kutsua lisääntyvän epävakaisuuden kaudeksi (Haavio-Mannila & Jallinoja 1980). Muun muassa avioerot ovat yli kaksinkertaistuneet vuosien 1960 ja 1975 välillä (Frey & al. 1982, 100).

Avioeroalttius on tietysti itsessään yhteiskunnan kollektiivisen moraalitajunnan olennainen ainesosa, ja avioerojen lisääntyminen saattaa helposti johtua eroja koskevan moraalitajunnan löystymisestä, ilman että perheiden elämässä olisi tapahtunut muita sen kummempia muutoksia. Kuitenkin juuri kyseinen jakso oli myös voimakkaan maassamuuton, lähiörakentamisen ja naisten palkkatyöläistymisen kautta. Toistaiseksi yhteiskuntatieteiden piirissä on käyty varsin niukasti keskustelua siitä, millä tavalla nämä rakenteelliset muutokset ovat vaikuttaneet perhe-elämään ja lisänneet perheisiin kohdistuvia paineita ja rasituksia. Tämän artikkelin tarkoituksena on paikata tätä puutetta. Tarkoitus on kuvata ja eritellä sitä, millä tavalla elinympäristön kaupungistuminen ja naisten taloudellisen riippumattomuuden lisääntyminen ovat altistaneet nuorten lapsiperheiden perhe-elämää häiriöiden ja kriisien syntymiselle. Artikkeliperustuu syvähaastatteluaineistoihin, jotka olen kerännyt 1978–1981 eräässä Suur-Helsingin lähiössä (Kortteinen 1982).

On syytä korostaa, että tarkoitukseni ei ole selittää, miksi avioerot ovat lisääntyneet, vaan kuvata ja eritellä sitä, millaisia ovat ne prosessit ja ristiriidat, jotka nuorten lapsiperheiden perhe-elämää vaivaavat.

KAKSINKERTAINEN TYÖTAAKKA JA TARPEETTUUDEN TUNTEET

Millaista on arkielämä sellaisessa patriarkaalisessa lähiöperheessä, jossa kummatkin

puolisot käyvät ansiotyössä? Kriittisessä, ns. naisnäkökulmasta nousevassa kirjallisuudessa on usein korostettu sitä, kuinka eriarvoinen ja epäoikeudenmukainen tilanne on naisen kannalta.

Ku se on aika rankkaa. Ku on pien laps varsinki. Raahata se ensin aamulla hoitoon, sitte mennä töihin kahdeksaks tunniksi, käydä kaupassa, hakea laps hoidosta ja hoitaa sitä, syöttää se, ja touhuta sen kanssa ja tehdä ruokaa aviomiehelle ja tiskata ni lopuks ku sitä menee sänkyyn ni sitä onkin jo niin naatti et alta pois.

(ATK-lävistäjä, 28-v.)

Miehen tilanne töiden jälkeen on kokonaan toisenlainen. Tätä kuvaa hyvin seuraava ote haastattelupöytäkirjasta.

K.: Mitä teit eilen työpäivän jälkeen?

V.: Töiden jälkeen? ... (mietti) ... Sillon sitä ei tee oikeestaan mitään, sitä kattoo telkkaria ja ... (mietti) ... Rentoutumista, rentoutumista se kai on ... (tauko) ... Kyl sitä toisinaan täytyy kuitenkin jotain ruveta nyplään. Ettei se (vapaa-aika) sillai kuitenkaan mene että sitä vaan makaa ja seiniä kattelee. Sitä on luettava tai jotain.

(putkiasentaja, edellisen mies, 28-v.)

Ongelmaton ei tilanne kuitenkaan ole miehenkään kannalta. Kun sohvalle maata ei tahdo keksiä mitään tekemistä. Tämän tietää vaimokin:

Ja ku sill ei muka oo mitään tekemistä. Sehän siinä (miehen elämässä) kuulemma just on vikana ku sillä ei oo täällä mitään tekemistä ... (huokaa) ... Se on musta kyllä ihmeellistä. Mä täällä päivätolkulla raadan ja toinen ei keksi mitään tekemistä.

(ATK-lävistäjä, 28-v.)

Näennäisesti perhetilanne on täysin järjenvastainen. Kysymys on kuitenkin tärkeästä ja vakavasta asiasta, sillä pulman perustana pii-

lee hyvin vankkoja kulttuurisia rakenteita. Tilanne perustuu kotitöiden merkityksen patriarkaaliseen leimautumiseen, siihen että kodissa tarjolla olevat askareet merkitsevät puolisoille eri asioita.

Patriarkaalisen työnjaon mukaan kotityöt ovat nimenomaan naiselle kuuluvia töitä. Niiden tekeminen on miehelle alentavaa, tai ainakin miehen on vaikea löytää näistä töistä mielenkiintoa ja sisältöä elämäänsä. Vaimolle tämä tuntuu patriarkalisessa kulttuurissa olevan helpompaa:

Ku se (mies) ottaa sen (kotona puuhailun) niinku pakkona, etku se ei nauti siitä yhtään. Ku tulee siistiä ja tollai. Ja jos sen joskus sitte saa tiskamaan ni auta armias, sillon sitä ei lähelle uskalla mennä ku on sellanen tunne että voi tulla harjasta päähän. Et se ottaa sen niin pakkona, ihanku sen äiti ois sitä käskemässä.

(ATK-lävistäjä, 28-v.)

Miehen tilannetta vaikeuttaa se, että lähiöympäristö köyhdyttää nimenomaan niitä vapaa-ajan toimintamahdollisuuksia, jotka patriarkaalisen kulttuurin mukaan perinteisesti kuuluvat miehelle. Uudella lähiöalueella kodin erilaiset korjaus-, kunnostus- ja puhdetyöt tuntuvat useimmiten tarpeettomilta ja jopa turhauttavilta, koska asunto on yksinkertaisesti liian hyvässä kunnossa eikä omaa pihaluetta ole. Keittiön voi tietysti aina maalata uudestaan, kukkia varten voi tehdä ikkunalaudan, mutta pysyväksi elämänsisällöksi ei tästäkään ole.

Pulma näkyy monissa miesten asuinympäristönsä kohdistamisissa valituksissa. Niiden perusteella voidaan sanoa, että vaimon kaksinkertaisella työtaakalla on aito miehinen vastine: sisällöttömyyden, turhuuden ja jopa tarpeettomuuden tunteet.

Mä oon monta kertaa huomannu itdessäni tämän . . . Etku mä menin Korkeasaareen ja kattoin siellä eläimiä, ni ne teki tunnista toiseen samaa rataa. Joskus mä itte kertakaikkiaan saatan huomata et mä kävelen edestakasin ikkunasta toiseen. Etenki jos mulla on jotaki ajateltavaa tai jotakin ongelmii ni mä tosiaan saatan kävellä edestakas. Mennä toiseen ikkunaan ja kuikata ja taas toiseen. Välillä sitä oikeen säpsähtää et joku varmaan kattelee et mitä toi jätkä käy aina tossa ikkunassa.

(opistoinsinööri, 35-v.)

ÄITIVALTAISUUDEN UHKA

Vaimon osa tällaisessa tilanteessa ei ole helppo. Elämä tahtoo käydä niin ylenmäärin sisällökkääksi, ettei sitä yksinkertaisesti tahdo jaksaa. Tuskastuessaan tilanteeseen vaimo alkaa pakottaa miestänsä mukaan kotitöihin ja lastenkasvatukseen.

Aikaa myöten miehen on pakko yrittää vauvan-syöttölusikan ja mattopiiskan kanssa. Mutta mies ei osaa. Yrittää kyllä, mutta tahtoo turhautua.

(Virtanen 1982, 38)

Turhautumista lisää se, että puolisoiden välillä on aitoja kulttuurisia erimielisyyksiä siitä, milloin ja miten kotitöitä tehdään. Klassinen esimerkki on puolisojen välinen kiista siivouksesta. Vaimo ei yksin jaksaa siivota kaikkea ja pyytää apua mieheltään. Mies vilkaisee ympärilleen ja toteaa, että "ihan siistiä hän täällä on". Vaimo ei puolestaan saata ymmärtää, "kuinka joku voi elää tällaisessa läävässä". Esimerkki on kuvaava ainakin kahdesta syystä. Ensinnä sen vuoksi, että kysymys on aidosti kulttuurisesta erimielisyydestä. Sopivan siisteyden absoluuttista astetta on kai mahdotonta määrittää. Toiseksi erilaiset käsitykset synnyttävät kiistan, jossa — miehen näkökulmasta — on kysymys siitä, päättääkö vaimo siitä, mikä on kodissa sopivaa ja mitä mies tekee. Riita kärjistyy helposti periaatteelliseksi: hallitseeko vaimo kotitöiden kautta miehen tekemisiä vaiko ei. Kysymys on itse asiassa naisvallan uhasta ja tohvelisankaruuden ongelmasta. Juuri tämä selittää tyypillistä vastausta, joka korostaa itse kunkin itsemääräämisoikeutta: "Siivoo itte jos se sua haittaa."

Jos mies ei tällaisissa tilanteissa pysty joustamaan, perhe-elämä urautuu helposti kroonisella tavalla jännitteiseksi.¹ Väsynyt vaimo purkaa tavalla tai toisella katkeruuttaan miehelle, joka makaa sohvalla ja potee sisällöttömyyden ja turhuuden tunteita.

¹ Olen kirjassani (Kortteinen 1982) keskustellut siitä, kuinka tilanne synnyttää voimakkaita paineita miehen "pehmenemisen" suuntaan. Tässä tarkastelen vain sellaista tilannetta, joka syntyy, kun mies ei — syystä tai toisesta — kykene mukautumaan uudenlaiseen perhetilanteeseen.

ALKOHOLI JA TAISTELU MIEHEN ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUDESTA

Ku sillä (aviomiehellä) ei oo mitään tekemistä ni kai se tylsistyy jotenki. Must ainaki tuntuu et jos mä vaan kaiket illat kattelisin telkkaria eikä ois mitään tekemistä (ni mä tylsistyisin) . . . Mä luulen et tää siihen juomiseen vaikuttaa. Ku se ei muuta keksi ni sit se ottaa.

(lastentarhanopettaja, 29-v.)

Oluthumalalla on tällaisessa tilanteessa ainakin kahtalainen merkitys. Toiselta puolen turta humala auttaa miestä rentoutumaan ki-reän perhetilanteen keskellä ja siitä huolimatta. Tämän lisäksi mies voi paeta kokemiaan turhuuden ja tarpeettomuuden tunteita humalaisiin miesfantasioihin joko television edessä urheilukilpailuja taikka Magnumia seuratessa taikka sitten viereisessä lähiökapakkassa, tiskillä tai tikkataulun luona.

Patriarkaalisen lähiöperheen arkielämä saattaa vakiintua edellä kuvattuun tilanteeseen, jota leimaavat miehen potemat sisällötömyyden ja turhuuden tunteet, äitivaltaisuuden lisääntyminen ydinperheen sisällä sekä se, että mies käyttää humalan lohtua kestääkseen tilanteen synnyttämiä paineita.

Perhetilanteen vakiintumista uhkaa lähinnä se, jos vaimo ei yksin jaksaa. Tällöin voi tilanne tiukan paikan tullen käydä miehen kannalta uhkaavaksi. Jos nimittäin ydinperheen sisällä alkaa suoranainen taistelu ja voimainmittelö siitä, mitä mies saa vapaa-aikanansa tehdä ja mitä sitten taas ei, tahtoo perhetilanteen kärjistyminen johtaa siihen, että mies enenevässä määrin liukuu kokonaan koti- ja perheyhteyden ulkopuolelle. Seuraavassa tätä väitettä perustellaan kuvaamalla, kuinka taistelu miehen itsemääräämisoikeudesta etenee, kun areenana on edellä kuvatun kaltainen lähiöperhe.

Peltoset

Mara, 28-vuotias putkiasentaja, kotoisin Helsingistä, Maija, 28-vuotias ATK-tallentaja, kotoisin Turusta, 2-vuotias Liisa.

Siinä rupes sitte oleen vähän uhkaa ilmassa, puolin ja toisin. (Maija)

Uhka ja pelottelu astuivat mukaan kuvaan, kun Maija yritti estää Maraa pääsemästä ulos juomaan.

Mä oon kyl aina karttanu sellasta keinoo et mä . . . (tauko) . . . No kerran ku se soitti jostain ravintolasta ja sano et hän on täällä kavereiden kanssa kaljalla ni mä kysyin et missä sä oot. No se sano et täällä Hakaniemessä. No mä soitin hoitajan (asui naapurikorttelissa) meille ja aattelin et mä meen kattoon et missä se on. Ekana mä menin Neckariin ja kysyin portsarilta et onks täällä semmosta raidallista urheilutakkia, jossa on Marlboro-merkki rinnassa, ku se jäi eilenillalla, hehe . . . Se katto sieltä ja sano ettei näy. Sit mä menin Paasiin ja tein saman. Ei näkyny sielläkään. No sitte mä menin Kultaseen oravaan ja aattelin et otan pari huurteista minäkin. Ja eiks Mara kävelly sielä silmät selällään mua vastaan. Sillä on duunikavereita pöytä täynnä ja hitto ku sitä nolotti, ku kato se joutu viemään mut sinne pöytään . . . Olikohan niitä kolme tai neljä kundii ja yks muija sielä. Mut ei siinä mitään, ne otti mut ihan hyvin vastaan. Mut Mara murjotti, se murjotti koko illan . . . Nii siinä kävi, et me lähettiin eri aikaan pois. Mara lähti kahdentoista aikaan kävelen, minä yheltä taksilla. Se istu kotona ja tuprutteli röökii. Oli vihasen näkönen eikä puhunu mitään. (Maija)

Maran kannalta tilanne oli vakava, sillä jos hän ei voinut olla varma edes yhdestä vapaasta henkireiästä, niin mistä hän sitten voisi olla varma. Seuraavalla kerralla Mara ei soittanut kesken illan kotiin vaan saapui itse ja alkoi osoittaa, missä kaappi seisoo.

Sitku se tuli kaljassa himaan ni sillä oli semmonen asenne et älä sano mitään *taikka* . . .

Aluksi Maija ei ymmärtänyt, että Mara tar koitti totta ja kuinka totta Mara tarkoitti.

Aluksi mä tein sen virheen et mä puhuin sille ku se oli humalassa . . . Ni sit se alkoi riitelee sillai et sen piti saada mut hiljaseks ja osotettuu sitä kautta, et kuin oikeessa hän on.

Kun Maijakin oli alkanut toimia, alkoi Marakin. Kun vaimo ei puheella hiljennyt niin sitten teoilla. Aluksi lensi vaasi seinään ja sitten puhelin ja lopuksi nojatuoli. Jo hiljeni vaimo. Vain lapsi huusi.

Nyt oli Maija kauhuissaan. Kaikki oli uhat-

tuna. Hän, koti, lapsi. Jotakin oli tehtävä.

Kaikkein tulosta tuottavin oli varmaan se, etku mä sillä mäkättämisellä ja puhumisella panin sen tajuumaan et se teki väärin mua ja lasta kohtaan. Et se on vastuuntunnon. Se on semmonen mikä siihen vaikuttaa. Se kolkuttaa sen omatuntoo niin paljon et se itte tajuu tehneensä väärin. (Maija)

Mara alkoi olla kunnolla itsekkin omaa käyttäytymistään säikähtäneenä. Vähitellen kuitenkin alkoi tuntua, että syyllisyyteen perustuva ”kunnollisuus” ei ratkaissut perhe-elämän ongelmia.

Sitku se rupes tekeen remonttia keittiössä, ni se nappaili täällä ittekseen, ja sit siinä oli sellasta aggressiivisuutta ilmassa, aika paljonki . . . (Maija)

Ratkaisun heikkous on siinä, että vaimon mieheensä kohdistama sanktiointi ja miehen syyllisyyteen perustuva ”kunnollisuus” palauttavat täsmälleen sen saman elämäntilanteen, josta ongelmat alun perin lähtevät purkautumaan: tilanteen, jossa miehen elämä tuntuu sisällöttömältä ja jossa hän tämän lisäksi joutuu — pakon tai syyllisyyden edessä — alistumaan vaimonsa tahtoon. Tätä kautta perhe-elämä saattaa joutua sellaiseen pattitilanteeseen, jossa miehisten purkausten sanktiointi palauttaa sen saman sosiaalisen perustan, jolta nämä kapinat nousevat ja jossa elämistä alkaa tämän vuoksi leimata rauhallisten kausien ja yhtäkkisten purkausten säännöllisen epäsäännöllinen vaihtelu.

ÄITIVALTAISUUDEN KOROSTUMINEN

Jos perheen elämäntilanne lukkiutuu edellä esitetyn kaltaiseen tilanteeseen, jossa rauhalliset ajat ja miehen purkauksenomaiset kapinat vuorottelevat, on monia syitä olettaa, että kehitys on vähitellen johtamassa perhettä kohti peitettyä tai avointa äitivaltaisuutta siinä mielessä, että perheen sisäinen vallankäyttö alkaa yhä tarkemmin vastata perheen sisäistä tosiasiallista työnjakoa. Syitä tämän suuntaiseen kehitykseen on ainakin kolme. Näiden taustatekijöiden merkitystä korostaa se, että ne perustuvat — paradoksaalisesti — patriarkaaliin sosiaaliin rakenteisiin.

Ensinnä elämäntavan muutoksen suuntaan

vaikuttaa puolisoiden välisen tunnesuhteen patriarkaalinen eriytyminen. Se, että on vaimon tehtävä huolehtia perheestä ja ymmärtää sen jäseniä, merkitsee, että kriisitilanteissa nimenomaan vaimolla on paremmat edellytykset ymmärtää, mistä on kysymys, ja tätä kautta selvittää kuiville. Vaimon emotionaaliset ja verbaliset valmiudet eivät perhetilannetta välttämättä ratkaise, mutta joka tapauksessa ne luovat vaimolle turvallisemman elämäntilanteen, ja tämä on tärkeä seikka vaimon kannalta. Toiselta puolen sama asia näkyy siinä, kuinka mies ei pärjää vaimolleen verbaalisesti, ei ainakaan keskustelemalla.

Sama patriarkaalinen erilaistuminen näkyy siinä, kuinka erilaisella tavalla puolisoiden sukupuolikohtaiset sosiaaliset verkostot vaikuttivat vaikean perhetilanteen kehitykseen. Vaimo kyllä saattoi hyvin lähteä eräiden työtovereidensa kanssa kaljalle keskustelemaan perheensä ongelmista ja hakemaan tukea ja ymmärrystä omille näkökannoilleen, mutta jos mies olisi työkavereidensa kanssa kapa-kassa alkanut puhua siitä, kuinka ”vaimoni ei ymmärrä minua”, niin hän olisi tässä yhteisössä herättänyt lähinnä sääliittävän vaikutelman. Miehinen kapakkayhteisyys on sitä, ettei kuitenkaan joudu olemaan kokonaan yksin. Sikäli kuin solidaarisuuden sisältö tämän ylitteä, on kysymys näennäisesti leikkimielisestä keskinäisestä kilpailusta (tikanheitosta, kädenväännöstä, jopa humalaisesta painista). Kumpakaan miehisen solidaarisuuden piirretä — sisällöllistä tyhjyyttä ja keskinäistä kilvoittelua — yhdistää yksi yhteinen piirre: miehisuus. Mies on vahva, niin vahva, ettei valita, ja niin vahva, että kyllä hän aina toisen miehen voittaa. Vaikkei oikein vaimolleen pärjäisikään.

Kolmanneksi vaimon asemaa korostaa — kriisien yhteydessä — perheen sisäinen patriarkaalinen työnjako. Vaikka koti on juridisesti yhteinen, se on vaimon laittama, ja vaimo pitää siitä huolta: Vaimon ja kodin läheinen moraalinen side näkyy jo siinä, kuinka miehiset aggressiot tapaavat — ainakin aluksi — purkautua nimenomaan vaimon kunnostamaa kotia vastaan. Tämä ei kuitenkaan ole työnjon kannalta tärkeintä. Tärkeintä on se, mikä on lapsen tai lasten asema kriisien sattuessa. Kun mies käyttäytyy uhkaavasti, lapsi tur-

vautuu äitiinsä ja äiti lapseensa, ja he kummatkin vieroksuvat ja hylkivät miestä, joka uhoaa yksin ja purkaa täydellistä voimattomuuttaan järjettämiin aggressioihin.

KOTIVÄKIVALTA

Edellä esitetystä teoriasta on ainakin se hyöty, että se auttaa ymmärtämään sitä tapaa, jolla mies kapinoi. Matti Virtanen on kirjassaan *Muuttuva suomalainen humala* (1982) kirjoittanut suomalaisen humalan erikoislaadusta seuraavasti:

Mikä on suomalaisesta humalasta tehnyt erikoisen? Sen räyhäävä ja väkivaltainen luonne. Vanhin ta suomalaisuuden ainesta, viinapään ydintä, on siten uhma. Uhmaa tarvitsee alistettu ja voimaton ihminen. Suomalainen on perinteisesti hakenut viinasta voimaa . . .

Virtanen käy lävitse historiallista ainesta ja jatkaa:

Suomalaisen humalan uhma on siten suuntautunut vierasta, epäoikeudenmukaista ja kahlitsevaa valtaa vastaan. Mutta valta on harvoin ollut läsnä juomistilanteissa. Siksi sijaiskärsijän roolin on helposti saanut kanssaihminen, vaimo tai ryyppykaveri.

Niemiset

Kalle, 30-vuotias kaivinkoneenkuljettaja, kotoisin Helsingistä, Maire, 29-vuotias lastentarhanopettaja, kotoisin Helsingistä, 3-vuotias Petri.

Rauhalliset ajat eivät ole Kallen kannalta helppoja. Jos hän on juomatta eli "on kunnolla", vaimosta purkautuu edellisen "putken" ja jännitteisen perhetilanteen synnyttämä katkeruus.

Ku mä odotan Kallea ni mä jännitän. Ja sit jos se tuleeki selvin päin kotiin ja mä jotenkin räjähdän. Räjähdän tai noin. Röpätän, purkaannun sitte . . . (tauko) . . .

Mä oon kauheen määräilevä luonne . . . Hän kai tuntee et hän ei niinku . . . (mieltii) . . . osaa . . . Et ku välillä hän sanoo et hänki on ihminen. Et yritä suhtautua niinku ihmiseen.

Verbaalisesti Kalle ei vaimolleen pärjää. Ei-

kä edes selvin päin uskalla tai osaa asioistaan puhua.

Haastattelusta ei tahtonut tulla mitään. Mies poltti ketjussa, huokaili, vaihtoi vähän väliä asentoa. Vastaukset olivat kaksisanaisia, lyhyitä ja töksähteleviä.

K.: Jos ajattelet nykyistä elämäntilannettasi kokonaisuutena, voisitko sanoa, mitä pidät sen ikävimpinä, mitä tärkeimpinä asioina?

V.: . . . (pitkä tauko) . . . Mitäs tohon sanos . . . (tauko) . . . Noku on tota velkaa . . . (tauko) . . . Mut toisaalta sitä on säilynyt terveenä . . .

Mitään muuta hän ei osannut sanoa. Yritin puolen minuutin hiljaisuutta, mutta mies vain vaihtoi asentoa ja otti uuden tupakan.

(haastattelupöytäkirja)

Mairen mukaan Kalle on selvänä hiljainen, mutta "humalassa se sitte höpöttää kauheesti ja alkaa kaivella kaikkii vanhoi asioita".

Emmä koe että meillä menis muuten huonosti ku ton viinan kanssa . . . Enkä kokis sitäkään (viinaakaan) ongelmaks jossei siihen liittys sitä aggressiivisuutta. Mä pelkään Kallee hirveesti ku se on ottanu . . . (tauko) . . . Ja se tietää itekki sen . . . Sillon se haluu sitte niinku päästä tasoihin . . . Kai se on jonkinlaista sellasta et jos mä muuten sen mielestä pöpätän ni se sillä haluu sitte näyttää, et kyllä hänki pystyy.

Se oli just euroviisujen aikaan. Se tuli ylitöistä. Se ei kyllä haissu viinalle mut ensimmäiseks se heitti salkkunsä eteisestä olohuoneen toiseen päähän. Sitte se otti oven saranoiltaan ja heitti sen, rikko yhden tuolin ja veti kaikki verhot alas ja . . . (keskeyttää) . . .

Oli rikkonu jossain välissä yhden ikkunan niin että siltä vuosi vertaki kädestä. Sit kaikki tapetit oli ihan veressä.

Sillon mä soitin poliisit. Anoppi oli mulle vihainen et mitä sä poliisit meet soittaan. Mä sanoin et herrajestas täällä ei oo mitään ehjää. Ja ku me (kertoja yhdessä kolmivuotiaan lapsensa kanssa) ei pystytä sille mitään.

Mä menin sitä vielä seuraavana aamuna poliisi-asemalle vastaan. Sit se sano et kuka ne on soittanu ne poliisit et hän kyllä hakkaa sen. Mä sanoin et ole hyvä vaan et mä soitin. Et siitä vaan. Kylhän se kauheesti kärsi siitä ite. Et kyl hän on hullu.

Tällaisilla kapinoilla on tietysti aina oma psyykkinen taustansa. En sitä halua kiistää. Ajatukseni ja näkökulmani on kulttuurinen. Jos perhetilannetta leimaa äitivaltaisuuden

korostuminen miehen sisäistämiin patriarkaaliin perinteisiin verrattuna, jos mies tuntee voimattomuuden tunteita vaimon hallitsemman perheen ja kodin edessä, niin onko koti ja perhe *vain* sijaiskärsijä? Herää kysymys siitä, missä määrin koti- ja perheväkivalta on väkivaltaisen ja uhmakkaan suomalaisen humalan perustalta nousevaa sokeaa miehistä kapinaa äitivaltaisuutta vastaan perheen sisällä.

ONKO MIES TARPEETON?

Jos tällaisessa tilanteessa puolisoiden välinen tunnesuhde ei kestä vaan katkeaa, miehen asema perheen sisällä on todella heikko. Jos vaimo kantaa kotiin rahaa siinä missä mieskin ja tämän lisäksi kantaa harteillaan koko kodin, niin millä perustalla patriarkaalinen mies kodissa oikeastaan seisoo? Tähän voidaan vastata sanomalla, että puolisoiden välisen tunnesuhteen ja lasten vuoksi mies on tärkeä. Mutta jos tilanne on se, että tunnesuhde rikkoutuu ja mies katsoo lasten kasvattamisen kuuluvan naiselle, niin missä suhteessa mies on enää perheen tarpeellinen tai välttämätön osa?

Miehen asemaa avioeron yhteydessä heikentää se tapa, jolla mies kapinoi. Väkivaltaiset reaktiot ovat tuhoisia myös miehen itsensä kannalta. Samalla kun ne ovat merkkejä siitä, että mies on kyvytön ja voimaton hallitsemaan tilannetta, ne merkitsevät, että vaimolla on kaikki moraaliset ja juridiset perusteet — näin päättäessään — osoittaa miehelle ovea. Ellei mies lähde suosiolla, poliisi ja oikeuslaitos kyllä auttavat.

Lahtiset

Tuulikki, 35-vuotias konttoristi, kotoisin Helsingistä, Mauno, 35-vuotias kirjapainotyöntekijä, kotoisin Helsingistä, kaksi lasta, 10- ja 12-vuotiaat.

Tuulikki kertoo:

Se ero oli oikeastaan yllättävän helppo, helpotus se mulle oli. Mä menin psykologille, silloin ku oli kaikist vaikeinta ja se määräsi jotain pientä rauhoittavaa, joka sitte auttoi sen kaikist kamalimman ajan ylitte.

Sitten mä sain hirveesti tukea näiltä tän korttelin

yksinhuoltajilta, toss on yks Mallu tossa viereisessä talossa.

Nyt mä oon ostanu koiran. Ku lapset on jo yksin ulkona ni me Mallun kanssa kävelytetään sitä kaksistein.

Tuulikin mieheltä kyseltiin, millaiselta elämä maistuu avioeron jälkeen.

K.: Jos nyt eron jälkeen arvioit omaa elämäntilannettasi, voisitko sanoa, mikä on hyvinvointisi kannalta tärkeintä?

V.: ... No toi vapaus ... vapaus on tärkeintä.

K.: Mitä tarkoitat vapaudella?

V.: ...

K.: Kun vapaudella voi tarkoittaa niin monia asioita ...

V.: ... No se on tärkeää et saa tehdä mitä haluaa ... Niinku ... Se on tärkeää.

Ikävintä miehestä on se, että hän on eron jälkeen potentiaalimurhasta eikä voi olla terveydestään varma, kun juo.

SOSIAALINEN LOUKKU

Kaikkien edellä esitettyjen tapausten ja analyysien välittämä sanoma on selvä. Jos mies ei pysty pehmenemään ja jos vaimo pysyy kovana, syntyy ydinperheen sisälle riitojen myötä kärjistyvä sosiaalinen loukku, joka lisää perheen äitivaltaisuutta ja pahimmillaan romauttaa perheen kokonaan pois miehen jalokojen alta. Ellei mies pysty sopeutumaan uudenlaiseen, tasa-arvoisempaan perhetilanteeseen, hänet saatetaan heittää ulos, koska hän on tarpeeton.

Miehen pehmeneminen ei siis ole välttämättömyys yksin vaimon, lasten ja perheen vaan nimenomaan miehen itsensä kannalta. Juuri pehmenemisensä kautta mies voi voittaa itselleen työnjaon kannalta aidosti korvaamattoman aseman sellaisessa perheessä, joka rakentuu sen jäsenten keskinäisten tunnesuhteiden varaan. Antamalla periksi työnjakokiistoissa mies itse asiassa puolustautuu äitivaltaisuutta vastaan.

Pehmentyminen ei toki ole miehen ainut käyttökelpoinen selviämistrategia. Mies voi myös yrittää turvata patriarkaalisen valtansa perusteita ansaitsemalla niin paljon vaimoaan enemmän, että perheen talous ratkaisevalla

tavalla rakentuu nimenomaan miehen ansioiden varaan. Tuntuukin luontevalta ajatella, että edellä kuvattu sosiaalinen loukku voi rakentua vain siinä tapauksessa, että kumpikin näistä selviämistrategioista epäonnistuu.

On jatkotutkimusten asia yrittää selvittää, missä määrin tämä teoria pystyy selittämään ydinperheiden lisääntyntä epävakaisuutta. Yksin syvähaastatteluaaineistojen perusteella tämän arvioiminen ei ole mahdollista. Edellä esitettyjen ongelmien yleisyydestä puhuu kuitenkin se, että ne myyvät hyvin. Mikään ei tällä hetkellä myy niin hyvin kuin iskelmä, jossa mieslaulaja itkee onnettomana avioeroaan. Tällaisilla iskelmillä, jotka ovat aidosti uusi piirre suomalaisessa iskelmämusiikissa, on monia yhteisiä piirteitä. Sankarilla menee ensin tosi huonosti, sitten vielä huonommin, ja lopuksi hänellä ei ole jäljellä enää mitään. Mies katsoo taakseen, katu ja tuntee syyllisyyttä, tuijottaa itkien miestenhuoneen peiliin; jäljellä on kaipuu, lapsia on ikävä.

Samat teemat myyvät hyvin myös toisella tavalla tarjoiltuina. Juuri näiden asioiden varaan rakennettu Turhapuro-huumori menee Suomessa kaupaksi niin hyvin, että jopa sen tekijät tuntuvat asiaa ihmettelevän. Samalla tavalla kuin avioeroiskelmät ovat uusi piirre iskelmien joukossa, myös Uno Turhapuro on aidosti uusi ilmentys suomalaisessa elokuvasa. On tosin totta, että suomalaisessa elokuvassa on aina esitetty onnettomia tohelaita ja "murheenkryynejä", mutta ei koskaan aiemmin tällaista, jonka koko elämä rakentuu hyvin ansaitsevan vaimon varaan, joka on nimensä myöten täysin turha ja joka laskee jatkuvasti leikkiä edellä esitetyistä kipeistä perheongelmista.

Piiperrät lantiota hieman keinutellen että isillä on aluksi hieman silmänruokaa. Sen jälkeen tehnet ystävällisesti voileivän, päälle juustoa ja reunoille hieman piristeksi pikkelsiä ja tarjoilet sen 12-asteisena. Tämä asteluku lähinnä siksi, että tuoma-

si viileän olutpullon ja voileivän kesken ei synny riitasointuja lämpötilan suhteen.

Viina on Turhapuro-elokuvissa jatkuvasti toistuva teema. Uno yrittää päästä sitä juomaan, vaimo yrittää tätä estää. Kun vaimo keksii, että Uno harrastaa hiihtoa kesällä sen vuoksi, että sauvojen sisään on piilotettu olutta, Uno päättää siirtyä seiväshyppyyn. "Se on kamalaa ajatella kuinka vähän kaljaa maailmassa juotais ellei mies olis naista ovelampi." Uno on henkilökohtaisesti vapaa, koska hän on vaimoan ovelampi.

Vaimo yrittää tosin määrällä Uno, mutta viimeistään se, että toiset naiset ovat lääpälänsä Unoon, tuo esille sen tosiseikan, että Unon vaimokin on tavattoman rakastunut tämän vastustamattoman voimakkaaseen miehisyyteen. Vaimon loppumaton rakkaus turvaa Unon elämän. Tähän Uno taas suhtautuu tyynesti. "Sinne se jäi pöytään itkemään", kertoo Uno kavereilleen hylättyään kauniin ja rikkaan, kireään hopeiseen lurex-asuun pukeutuneen kosijan. Uno ei voinut jättää jääkaappiaan.

Koska Turhapuro-huumorin ja tässä artikkelissa kuvattujen perhekriisien välillä on selvä vastaavuussuhde, on kai oikeutettua ja osuvaa kutsua jälkimmäisiä lyhyesti Turhapuro-syndroomaksi.

KIRJALLISUUS

Frey, Harry & al.: Terveyspanoraama 2000. Suomen Akademia. Helsinki 1982

Haavio-Mannila, Elina & Jallinoja, Riitta: Changes in the life patterns of families in Finland. University of Helsinki, Department of Sociology. Working papers No 13. 1980

Kortteinen, Matti: Lähiö — tutkimus elämäntapojen muutoksesta. Otava, Keuruu 1982

Virtanen, Matti: Änkyrä, tuiske, huppeli. Muuttuva suomalainen humala. WSOY, Juva 1982.

English Summary

Matti Kortteinen: *Turhapuro-syndrooma (The Turhapuro Syndrome)*

The 1960s was a period of active internal migration, suburban development and women taking jobs

in Finland. The article analyses how the process of urbanization in the human habitat and the increased economic independence of women have made the lives of families with young children susceptible to fragmentation and crises. The article is based on extensive interview material collected from a suburb in the greater Helsinki area during the years 1978—81.

Briefly, problems accumulating on suburban families stem from the fact that the patriarchal family structure originating in a peasant culture no longer functions in modern suburbs. According to the patriarchal division of labour, domestic work and child care belong to the woman alone, whereas safeguarding family finances and maintaining the home have been defined as a man's work. In families living in suburbs, both spouses usually have jobs outside the home but the traditional division of labour nevertheless persists within the family. Women consequently bear a doubled burden, and men experience feelings of frustration and uselessness arising from the idle hours at home after work.

In these circumstances, the "softening" the role of a male could offer a solution in equal participation in domestic work and child care. Men could in this way regain a position in the family structure that would no longer rest on a division of labour but instead on emotional relationships. However, the man experiences this new situation as a threat to the traditional position of authority, to which he is reluctant to adapt. This easily leads to a chronic situation of tenseness in the family. The woman endeavours to coerce the man to perform domestic

chores, and the man does not submit to this but rebels and gradually drifts entirely outside the home and the family circle.

Alcohol and escape to a restaurant or bar temptingly appear as a panacea. Intoxication helps to stand the tense family relationships. The man may also circumvent his feelings of frustration by means of male fantasies induced by intoxication. But heavy drinking only fuels the family crises, leading into an ever tighter vicious circle or social trap, which at its worst may close off the man from his family. The man will be placed on a very weak footing, when the emotional relationship of the couple dissolves. If the wife wins the family bread in the same way as her husband and additionally carries the burden of housekeeping on her shoulders, what justification remains for patriarchal rule at home. If the man is incapable of adapting to greater equality in family life, he will be easily pushed out as dead weight.

An indication of the prevalence of these types of family problems is reflected in the fact that they are successfully marketed. A new type of popular light music has come onto the market, viz. divorce hits. The most popular film series hero in Finland, Uuno Turhapuro, caricatures and parodies the same family problems. His life is built around a well-earning wife and he is completely worthless, down to his very name. Spirits repeatedly play a role in these films. Uuno tries to sneak out to have a drink and his wife catches him. As family crises are so distinctly mirrored in the Turhapuro humour, they have been described with the term the "Turhapuro syndrome" in this article.